

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ Сухаревої Анни Олександрівни на дисертаційну роботу Шляховчука Михайла Васильовича на тему «Адміністративно-правові засади здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Ознайомлення з текстом дисертації та науковими працями, у яких оприлюднено її основні результати, дає підстави надати таку характеристику проведеного Шляховчуком Михайлом Васильовичем дослідження та оцінити його відповідність установленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження

Право на судовий захист не може залежати від того, чи функціонує держава у звичайних умовах або перебуває під впливом воєнних, техногенних, природних чи інших надзвичайних обставин. Навпаки, під час криз особливого значення набуває спроможність судової влади забезпечувати реальний доступ до правосуддя, перевіряти законність рішень органів публічної влади та гарантувати дотримання меж допустимого обмеження прав і свобод людини.

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України засвідчила недостатність багатьох організаційних і процесуальних механізмів, розрахованих на стабільні умови. Зміна територіальної підсудності, тимчасова недоступність судових приміщень, руйнування інфраструктури, евакуація суддів і

працівників апаратів, кадровий дефіцит, повітряні тривоги, перебої з електропостачанням та зв'язком безпосередньо впливають на строки розгляду справ і можливість учасників процесу реалізувати належні їм права.

Актуальність теми визначається також необхідністю встановити правові межі адаптації судочинства. Надзвичайний правовий режим не може бути підставою для створення надзвичайних судів, усунення судового контролю чи довільної зміни процесуальних гарантій. Водночас збереження виключно процедур мирного часу за об'єктивної неможливості їх застосування також здатне призвести до фактичної недоступності судового захисту. Саме тому потрібна модель, яка поєднувала б безперервність правосуддя, безпеку, правову визначеність і пропорційність тимчасових заходів.

Самостійного значення набуває цифрова стійкість судової системи. Електронне подання документів, віддалений доступ до матеріалів справи, відеоконференцзв'язок і резервне збереження процесуальної інформації стали важливими умовами функціонування судів. Разом із тим цифровізація породжує нові вимоги щодо ідентифікації учасників, кібербезпеки, захисту судової інформації, недопущення автоматизованого обмеження доступу до суду та збереження альтернативних способів участі для осіб, які не мають належного технічного забезпечення.

Наукова потреба у такому дослідженні зумовлена фрагментарністю доктринальних розробок. У правничій літературі аналізуються окремі аспекти воєнного стану, дистанційного судочинства, зміни підсудності або обмеження прав людини, однак комплексний адміністративно-правовий механізм функціонування судової влади за різних надзвичайних правових режимів залишається недостатньо систематизованим.

Отже, тема дисертації Шляховчука М. В. є своєчасною, суспільно значущою та безпосередньо пов'язаною з потребами сучасної науки адміністративного права і практики судочинства. Одержані результати мають значення як для реагування

на поточні виклики воєнного стану, так і для формування довгострокової моделі інституційної стійкості судової влади.

**Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами,
темами**

Дисертацію виконано на кафедрі національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного університету в межах цільової комплексної програми «Теоретичні та практичні проблеми розвитку окремих галузей права» (номер державної реєстрації 0124U002381). Тему дослідження затверджено вченою радою Херсонського державного університету 28 листопада 2022 року (протокол № 5). Зміст роботи відповідає зазначеному напрямку наукових досліджень, оскільки спрямований на вирішення теоретичних і прикладних проблем функціонування судової системи та гарантування права на судовий захист у кризових умовах.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації**

Мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження сформульовано взаємоузгоджено. Структура дисертації підпорядкована логіці переходу від загальнотеоретичного осмислення надзвичайних правових режимів до аналізу конкретних організаційних і процесуальних механізмів та формування пропозицій щодо їх удосконалення.

У першому розділі «Загальнотеоретична характеристика здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні» розкрито поняття, сутність і види надзвичайних правових режимів, охарактеризовано правову основу здійснення судочинства та гарантії реалізації права на судовий захист. Позитивно слід оцінити розмежування правового режиму і правового регулювання, визначення особливостей воєнного та надзвичайного стану, режиму

зони надзвичайної екологічної ситуації, а також виокремлення багаторівневої правової основи діяльності судів.

Заслужує на увагу класифікація гарантій права на судовий захист на нормативно-правові, інституційні, процесуально-матеріальні, організаційно-технічні та виконавчо-правові. Вона дозволила автору показати, що доступність правосуддя в надзвичайних умовах залежить не лише від процесуальних норм, а й від функціонування судових інституцій, технічних можливостей, організаційних рішень і реальності виконання судових рішень.

Другий розділ «Правові та організаційні засади здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні» присвячено організації роботи судів, дистанційній участі у судових засіданнях та зміні територіальної підсудності. Автор обґрунтовано розглядає організацію роботи судів як інтегративну категорію, що охоплює кадрові, фінансові, матеріально-технічні, цифрові, безпекові та управлінські заходи загальнодержавного і локального рівнів.

Практичну цінність має аналіз інституту відеоконференції. Дослідник порівнює правила дистанційної участі у різних видах судочинства, враховує практику Європейського суду з прав людини та обґрунтовує необхідність уніфікації підстав відмови, визначення мінімальних технічних вимог і протоколів реагування на збої зв'язку. Водночас автор справедливо наголошує, що цифровий формат не повинен послаблювати гарантії безпосередності, рівності сторін та ефективної участі у розгляді справи.

У підрозділі, присвяченому територіальній підсудності, показано її перетворення з відносно стабільного елементу судоустрою на компенсаторний механізм забезпечення доступу до правосуддя. Сформульовані пропозиції щодо підстав, строків і процедури зміни підсудності, електронної передачі матеріалів справи, повідомлення учасників та відновлення попередньої підсудності логічно впливають із проаналізованої практики 2022–2025 років.

У третьому розділі «Удосконалення здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів в Україні» узагальнено досвід Німеччини, Франції, Канади, Великої Британії, Японії та Австралії. Порівняльний матеріал використано для виокремлення спільних вимог до стійкої судової системи: збереження незалежності суду і судового контролю, забезпечення фізичної безпеки, технологічна адаптація процедур та організаційний перерозподіл справ.

Змістовним результатом є кризово-адаптивна модель правового регулювання судочинства. Її складові охоплюють організаційно-юрисдикційні рішення, цифрову захищеність і спеціальні правила процесуальних строків. Запропонована модель створює концептуальну основу для переходу від ситуативного реагування на окремі проблеми до системного законодавчого врегулювання функціонування судів у надзвичайних умовах.

Загальні висновки відповідають поставленим завданням, не суперечать змісту розділів і доведені до рівня конкретних правотворчих та організаційних пропозицій. Це свідчить про належний ступінь обґрунтованості основних результатів дисертації.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Достовірність наукових положень забезпечується застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціально-юрисдикційних методів, зокрема діалектичного, формально-юрисдикційного, логіко-семантичного, системного, структурно-логічного, порівняльно-правового методів, а також аналізу, синтезу й аналогії. У вступі визначено зв'язок окремих методів із конкретними завданнями та підрозділами роботи.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, міжнародні договори, процесуальні кодекси, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, акти органів суддівського врядування, суддівського самоврядування та Державної судової адміністрації України. Емпіричну основу утворюють матеріали судової практики, офіційні статистичні та аналітичні дані,

інформація про функціонування судів під час пандемії COVID-19 і воєнного стану. Список використаних джерел налічує 312 найменувань.

Наукова новизна полягає у комплексному адміністративно-правовому осмисленні судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів як системи взаємопов'язаних нормативних, інституційних, організаційних, цифрових і процесуальних механізмів. До найбільш вагомих результатів належать авторська класифікація гарантій реалізації права на судовий захист, визначення організації роботи судів у кризових умовах, обґрунтування принципу цифрової безперервності правосуддя та розроблення кризово-адаптивної моделі правового регулювання.

Удосконалено наукові положення щодо дистанційної участі у судових засіданнях, зміни територіальної підсудності, цифровізації правосуддя та адаптації зарубіжних практик. Подальшого розвитку набули уявлення про надзвичайні правові режими як спеціальні адміністративно-правові режими, багаторівневу правову основу діяльності судів і необхідність поєднання безперервності правосуддя з принципами правової визначеності та пропорційності.

Сукупність наведених результатів має ознаки наукової новизни, є внутрішньо узгодженою та становить внесок у розвиток адміністративно-правової доктрини функціонування судової влади в кризових умовах.

Повнота викладу основних наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертації оприлюднено у восьми наукових працях: п'яти статтях у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та трьох публікаціях у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій. Тематика праць охоплює здійснення правосуддя під час воєнного стану, правову основу роботи судів, дистанційну участь, цифрові технології, територіальну підсудність і зарубіжний досвід.

У дисертації належно визначено особистий внесок здобувача у спільні публікації. Порівняння змісту опублікованих праць із положеннями дисертації свідчить, що основні результати дослідження достатньо повно апробовано та оприлюднено до захисту.

Практичне значення і впровадження результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у правотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та освітній діяльності. У правотворчій сфері можуть бути враховані пропозиції щодо вдосконалення механізму зміни територіальної підсудності, дистанційної участі у судових засіданнях, обчислення процесуальних строків, цифрової безперервності правосуддя та організації роботи судів за надзвичайних обставин.

Для правозастосовної практики значення мають рекомендації щодо забезпечення доступу до суду, підготовки процесуальних документів, організації дистанційної взаємодії та реагування на об'єктивні перешкоди у здійсненні процесуальних дій. В освітньому процесі матеріали дисертації можуть використовуватися під час викладання адміністративного права, судоустрою та актуальних проблем судочинства.

Практичне впровадження результатів підтверджується актом НДІ публічної політики і соціальних наук від 15 травня 2026 року, актом адвоката Маляра С. А. від 20 травня 2026 року № 2005/26 та актом Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 12 травня 2026 року № 13/25-252.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

Дисертація Шляховчука М. В. є самостійною і завершеною кваліфікаційною науковою працею. Її композиція є логічною, матеріал викладено послідовно, а теоретичні положення пов'язані з актуальними проблемами законодавства і практики. Робота відповідає заявленій темі та спеціальності 081 «Право».

Мова дисертації загалом є науковою і зрозумілою, термінологічний апарат використано послідовно. Оформлення структурних частин, посилань, списку використаних джерел і додатків відповідає характеру та рівню кваліфікаційної наукової праці.

Відсутність порушення академічної доброчесності

За результатами ознайомлення з дисертацією та публікаціями за її темою ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів не виявлено. Використані наукові позиції, нормативні матеріали, статистичні дані та судові рішення супроводжуються посиланнями на відповідні джерела.

Наукові положення, висновки й рекомендації мають самостійний характер. Особистий внесок здобувача у публікації, підготовлені у співавторстві, визначено у вступі дисертації.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер і потребують додаткового пояснення під час публічного захисту.

1. У роботі правову основу здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових режимів представлено як п'ятирівневу систему, до якої поряд із конституційним, міжнародно-правовим, законодавчим і підзаконним рівнями віднесено локальний рівень – акти керівників судів, спрямовані на організацію роботи конкретного суду (с. 33–52, 75–76). Такий підхід загалом відображає практичну потребу в оперативних рішеннях, однак потребує чіткого визначення юридичної природи та меж дії локальних актів. Голова суду або керівник апарату не можуть локальним актом змінювати процесуальний порядок, склад суду, підсудність, обсяг прав учасників чи встановлені законом строки. У зв'язку з цим доцільно уточнити, які саме питання можуть регулюватися на

локальному рівні, хто уповноважений приймати відповідні рішення, яким є строк їх дії та яким чином забезпечується контроль за недопущенням адміністративного втручання у здійснення правосуддя.

2. У дисертації запропоновано запровадити у системі «Електронний суд» технічні фільтри для недопущення подання заяв із порушенням процесуальних вимог (с. 115–116, 180–181). Пропозиція може сприяти зменшенню кількості суто технічних помилок, однак у наведеному формулюванні існує ризик перетворення інформаційної системи на автоматизований бар'єр доступу до суду. Процесуальна допустимість документа нерідко залежить від юридичної оцінки, яку не може здійснювати програмний алгоритм. Тому доцільно конкретизувати, чи мають такі фільтри бути лише попереджувальними, які недоліки можуть перевірятися автоматично, чи зберігатиметься можливість подати документ попри попередження, хто контролюватиме алгоритми та чи буде виключено автоматичне повернення або блокування процесуального документа без рішення суду.

3. У підрозділі 3.1 та загальних висновках зарубіжний досвід систематизовано у межах континентальної, англосаксонської та азійсько-тихоокеанської моделей на прикладі шести держав (с. 137–156, 184–185). Водночас потребують додаткового обґрунтування критерії добору саме цих держав, репрезентативність запропонованих моделей і межі перенесення відповідних практик до України з огляду на відмінності конституційного устрою, судової системи, територіальної організації та рівня цифрової зрілості.

Наведені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер, не спростовують основних наукових результатів дисертації, не знижують її теоретичної та практичної цінності та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Шляховчука Михайла Васильовича на тему «Адміністративно-правові засади здійснення судочинства в умовах дії надзвичайних правових

режимів» є завершеним, самостійним і оригінальним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить науково обґрунтовані результати, має теоретичне та практичне значення і відповідає спеціальності 081 «Право».

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

З огляду на викладене Шляховчук Михайло Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:
професор кафедри адміністративної
діяльності поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
«___» _____ 2026 року

Анна СУХАРЄВА